

Zasedání výkonného výboru ISA v Praze

České sociologii se dostalo pocty vskutku mimořádné, když se výkonný výbor Mezinárodní sociologické asociace v čele s profesorem Immanuellem Wallersteinem rozhodl uskutečnit své první zasedání po kongresu v Bielefeldu v Praze. Sama tato okolnost zřejmě zapůsobila s dostatečnou silou: dostavili se prakticky všichni pozvaní členové všech řídících orgánů ISA.

Třídenní jednání probíhalo od 23. do 25. března a týkalo se jak řady organizačních otázek, tak obecnějších úvah o přípravě příštího světového kongresu v Montrealu. Masarykova česká sociologická společnost jakožto organizátor celého jednání využila přítomnosti skoro třicítky uznávaných autorit k uskutečnění semináře na téma „Dilemata soudobé sociologie“, který byl otevřen i pro naši odbornou veřejnost. Konal se 24. 3. v Karolinu a byl hojně navštíven: účast nevynechala ani naprostá většina účastníků zasedání. Téma semináře navázalo programově na dopis, zaslaný členům ISA nově zvoleným prezidentem prof. Wallersteinem. Své příspěvky do semináře nabídlo šest diskutujících, což umožnilo prezentaci několika podob soudobé světové sociologie a zejména některých aktuálních otázek, které zasahují jak aspekty teoretické a metateoretické, tak organizační a v jistém slova smyslu provozní.

I. Wallerstein (Dilemata soudobých společenských věd) načrtl *základní fáze vývoje sociologie* jako vědní disciplíny. Odkázal na oddělení vědy a filozofie před 200 lety a jeho metodologické důsledky – důraz na empirii, později také oddělení od historie. Nositelem sociologického poznání bylo vlastně jen pět hlavních zemí, silně zanedbána byla oblast třetího světa. Po roce 1945 posílila politická moc USA, vydělil se třetí svět, vedle ekonomické expanze se projevy i změny ve vzdělání, v univerzitní přípravě, došlo k velkému početnímu růstu odborníků ve společenských vědách. Další parcelace zájmů vyvolala problém koherence. Postupně se prosazoval (pod vlivem fyziky) zájem o kvalitativní přístup. Období od 60. let charakterizuje údajně víra ve změnu, v agenci,

v kulturu. Vytváří se ovšem dualita kultur. Zmíněná historizující reflexe dovedla autora k výzvě po reorganizaci vědeckého poznání, ve kterém má dosud značný vliv moc.

J. Musil ve svém koreferátu *Zkušenosti z vývoje sociologie v postkomunistických zemích* otevřel otázku funkce světových kongresů a pracovních setkání sociologů v souvislosti s porozuměním integračním procesům v Evropě. Připomněl T. G. Masaryka na pozadí střetu modernismu a náboženství. Zmínil problém interakcí částí v sociálních systémech a weberovský problém hodnotových konfliktů. Transformaci uvedl jako součást sociální změny, kde může vznikat mezera mezi institucemi a chováním lidí. Problémem je i sekvence změn.

Shujiro Yazawa z Japonska orientoval svůj referát *Konec etnocentrismu západní sociologie?* trochu paradoxně na poměrně úzký záběr prezentace japonských výsledků transformace v rámci modelu informační společnosti. Zabýval se vztahem informatiky a tradice.

Následující diskuse připomenula problém systémového přístupu k explanacím transformačního procesu (Grathoff), I. Wallerstein akcentoval historicitu systémů. P. Matějů upozornil na specifiku vazeb mezi subsystémy, na odlišný typ kauzality. Poukázal na absenci sociologie a jejích analýz v rozvoji sociální politiky v ČR. G. Therborn označil situaci transformace jako svého druhu experiment, jako pole pro testování teorií. Diskuse se pak vrátila k problému jak reorganizovat výzkumy v období nouze, v době všeobecného krácení rozpočtů.

Juan Diez-Nicolas (Španělsko) v krátkém příspěvku vyzdvihl význam a možnosti komparativního výzkumu, možnosti využití obsáhlých datových souborů k testování hypotéz.

James A. Beckford (Anglie) v příspěvku nazvaném *Nové teoretické ideje v sociologii náboženství* poukázal na aktualizaci tématu v posledních 20 letech. Nejde jen o nové formy a sekty – zůstává především problém transcendence. Pod vlivem osvícenství došlo k oddělení vědy a náboženství, téma bylo marginalizováno. Dnes se naopak globalizuje. Do vysvětlení lze zapojit i teorii racionální

volby, problém však lze konceptualizovat i v rámci teorie sociálních hnutí nebo postmodernismu. Giddensovy poukazy na hledání pocitu jistoty a bezpečí mohou otevírat i cestu k psychologizující explanační.

Jan Marie Fritzová z USA zaujala svým dynamickým projevem k otázce *Klinická sociologie a budoucnost sociologie*. Otevřela problém statusu klinických sociologů a aplikačních disciplín. Naznačila i některé mocenské aspekty tohoto problému. Jde tu mimo jiné i o to, zda má být sociologická společnost profesní asociací.

Diskuse k tomuto bloku příspěvků reagovala na několik motivů, zazněly v ní – jak je dnes při podobných příležitostech zřejmě nezbytné – i ty feministické. Bylo diskutováno také o problému postavení náboženství ve struktuře hodnotových orientací, otázce využití kvalitativních metod a o budování teorií středního dosahu, byla postavena i otázka po funkci náboženství jako náhradního epistemologického principu.

Seminář se tak stal dobrou ukázkou plurality teoretických přístupů i provozních podob soudobé sociologie – od klinicko-aplikační přes empirickou (K. v. Meter) až po teoretickou a metateoretickou, aniž by přitom byly ignorovány pragmatické rozměry týkající se moci a finančních zdrojů. Seminář proběhl v intelektuálně stimulující atmosféře: i když otázky spíše jen letmo otevíral, přesto nezanechal v účastnících pocit dilematické rozpolcenosti.

Česká sociologie využila ještě další příležitost k prezentaci tím, že do nabitého programu jednání věnovala na sobotu 25. března asi hodinové setkání s účastníky zasedání, na kterém zástupci hlavních – bohužel pouze pražských – pracovišť stručně informovali o svých institucích. Šlo o Sociologický ústav AV (dr. Illner), katedru sociologie FF UK (doc. Buriánek) a Institut sociologických studií FSV UK (doc. Potůček). Spolu s tím byla podána stručná informace o působnosti Masarykovy

české sociologické společnosti a Sociologického časopisu. I v tomto případě signalizovala účast všech zahraničních hostů jejich nefalšovaný a hluboký zájem o českou sociologii a její reflexe současného vývoje – svědčila o tom živá diskuse.

Další informace o vývoji české sociologie se účastníkům dostalo v průběhu závěrečné večerky, kterou uspořádala hostitelská MČSS, z úst jejího předsedy doc. Potůčka. Ta pak byla později doplněna osobním zamyšlením dr. Matějů nad stavem české sociologie, a to s kriticismem jemu vlastním. Večer však již směřoval v návaznosti na bohatý tří denní program spíše jen k děkovným proslouvům.

Vyslovená slova uznání organizátorům patří především dr. Illnerovi a Sociologickému ústavu, který statečně a odhodlaně nesl zátěž předběžných organizačních prací. Vlastní příprava programu jednání a doprovodných akcí byla dílem obětavé paní Janyškové, které patří naše poděkování. Jednání účinně podpořily také obě pražské fakulty (mimo jiné poskytnutím reprezentativních prostor Karolina), Středoevropská univerzita a sponzorsky také AISA.

Hodnotíme-li pražské zasedání ISA s vědomím, že na schůzkách tohoto typu je jen málo prostoru pro teoretické, metodologické či jiné výboje vědeckého poznání, můžeme být spokojeni. Masarykova česká sociologická společnost (zastoupená svým nejužším vedením) podala skromný důkaz své životaschopnosti v mezinárodním kontextu způsobem, který našel ocenění ze strany ISA, a to je třeba vzít na vědomí. Meritorní prezentace výsledků české sociologie samozřejmě nebyla cílem tohoto z hlediska mezinárodní diplomacie vlastně špičkově obsazeného podniku, a proto snad lze vyjádřit potěšení nad tím, že česká sociologie zde nefigurovala (stejně jako třeba budova staroslavného Karolina) jenom jako indiférentní kulisa.

Jiří Buriánek